

**Recenzja w postępowaniu habilitacyjnym dr Marii SZYMAŃSKIEJ
w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika
ze szczególnym uwzględnieniem istotnej aktywności naukowej Habilitantki oraz
cyklu publikacji składających się na projekt habilitacyjny
pt. "Formacja nauczycieli. Perspektywa kreatywno-transformacyjna".**

**Recenzja przygotowana dla Rady Wydziału Nauk Społecznych
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach**

Uwagi ogólne o Kandydatce i Jej osiągnięciach

Pani dr Maria Szymańska (ur. 3 grudnia 1959 r. w Legionowie) jest absolwentką studiów magisterskich na kierunku pedagogika, specjalność dydaktyka języków obcych, które ukończyła w 2001 roku w Wyższej Szkole Humanistycznej w Pułtusk (obecnie Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora).

Rozprawę doktorską na temat: „Miłość wychowawcza w integralnym rozwoju osoby” przygotowała pod kierunkiem prof. dr hab. Krystyny Chałas. Po złożeniu wymaganych egzaminów uzyskała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki nadany uchwałą Rady Wydziału Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II z dnia 10 grudnia 2009 roku. Recenzentami w przewodzie były: prof. dr hab. Jadwiga Izdebska, UwB i dr hab. Alina Rynio, prof. KUL.

Z załączonej dokumentacji wynika, że Habilitantka pracowała jako nauczyciel języka angielskiego w różnych typach szkół. Pracę w oświacie zakończyła w roku 2011¹. Jej doświadczenia zawodowe z pracą na uczelni nie są bogate, biorąc pod uwagę wymiar okresu zatrudnienia. I tak, początkowo, w latach 2011-2014, była zatrudniona na Wydziale Pedagogicznym Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora w Pułtusk, zaś od roku 2014 do chwili obecnej jest zatrudniona w Katedrze Andragogiki i Aksjologii Pedagogicznej w Instytucie Nauk o Wychowaniu,

¹ Można założyć, że Habilitantka pracowała jako nauczyciel języka angielskiego począwszy od roku 1988, wraz z tym, jak uzyskała tytuł licencjata w Nauczycielskim Kolegium Języka Angielskiego, które funkcjonowało przy Uniwersytecie Warszawskim. Jednak z dokumentacji (zob. Autoreferat) nie wynika to bezpośrednio.

na Wydziale Pedagogicznym Akademii Ignatianum w Krakowie. Habilitantka deklaruje, iż począwszy od roku 2011 podjęła także współpracę z Uniwersytetem im. Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie i Nauczycielskim Kolegium Języków Obcych przy Uniwersytecie Warszawskim².

Po otrzymaniu stopnia doktora wśród osiągnięć naukowych Habilitantki jest łącznie 35 publikacji naukowych, wśród których można odnaleźć różne formy pisarstwa naukowego, w tym autorskie/współautorskie monografie naukowe, prace zbiorowe, artykuły w recenzowanych czasopismach. Habilitantka opracowała także 57 haseł, które zostały zamieszczone w Małym Słowniku Aksjologicznym, opracowanym pod redakcją Z. Struzik i D. Żukowskiej-Gardzińskiej (Warszawa 2013) oraz 3 hasła zawarte w Encyklopedii Aksjologii Pedagogicznej, pod red. K. Chałas i A. Maj (Radom 2016).

Zainteresowania naukowe dr Marii Szymańskiej w kolejnych latach po uzyskaniu stopnia naukowego doktora dotyczą problemów wpisujących się w dwa zasadnicze obszary. I tak są to:

1. zagadnienia wpisujące się w obszar teorii wychowania, w tym zwłaszcza integralnego rozwoju osoby, czynienia dobra wychowankowi na drodze jego rozwoju, relacji wychowawczych, relacji rodzinnych, miłości wychowawczej i jej funkcji, miłości rodzicielskiej, wychowania moralnego, wychowania chrześcijańskiego, edukacji religijnej (zob. Wykaz dorobku habilitacyjnego, strony 5-9). Kwestie te są w dużej mierze związane z tematyką rozprawy doktorskiej Habilitantki. Postawienie ich w centrum uwagi badawczej świadczy o kontynuacji zainteresowań Habilitantki i o Jej dążności do ich bardziej pogłębionej analizy.
2. zagadnienia wpisujące się w obszar pedeutologii, w tym związane z transformacyjną kreatywnością nauczyciela, formacją nauczyciela, integralnym rozwojem nauczyciela, refleksją nauczyciela, badaniami w działaniu oraz portfolio w kształceniu nauczycieli (zob. Wykaz dorobku habilitacyjnego, strony 1-4).

---

² Zakładam, że Habilitantka ma na myśli swoją współpracę z Centrum Kształcenia Nauczycieli Języków Obcych i Edukacji Europejskiej (CKNJOiEE), a w jego ramach z Uniwersyteckim Kolegium Kształcenia Nauczycieli Języka Angielskiego (UKKNJA), które działa pod tą nazwą już od 2003. Natomiast trudno doszukać się na Uniwersytecie Warszawskim jednostki organizacyjnej, jaką miałyby być Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych.

Przedstawione do oceny osiągnięcie naukowe, w postaci cyklu tematycznie powiązanych publikacji, zatytułowane „Formacja nauczycieli. Perspektywa kreatywno-transformacyjna” dotyczy drugiego z wyróżnionych powyżej obszarów zainteresowań naukowych dr Marii Szymańskiej.

Na cykl ten składa się 15 publikacji Habilitantki. Wśród nich znajdują się: 2 monografie autorskie (w tym jedna w języku angielskim), 7 artykułów w czasopismach naukowych i 6 rozpraw opublikowanych w recenzowanych pracach zwartych. Publikacje te powstały w latach 2011-2019. Z pewnością, jak wskazuje dokumentacja wniosku, zdecydowana większość publikacji składających się na przedstawiony do oceny cykl publikacji (10 z 15 publikacji) ukazała się w latach 2017–2019. Jest to wysoka aktywność publikacyjna, biorąc pod uwagę fakt, że wśród tych publikacji znalazły się 2 monografie autorskie oraz 4 artykuły opublikowane w recenzowanych czasopismach i 4 artykuły zamieszczone w pracach zbiorowych. Wraz z tą aktywnością publikacyjną wiąże się dość wysoka aktywność akademicka, o czym świadczą dokonania Habilitantki zwłaszcza w sferze organizacji nauki i jej popularyzacji oraz Jej dorobek dydaktyczny.

**Ocena osiągnięcia naukowego
wymienionego w art. 16 ust. 2 pkt. 1 i 2 ustawy o stopniach naukowych i tytule
naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki**

Osiągnięcie „Formacja nauczycieli. Perspektywa kreatywno-transformacyjna”, na podstawie którego dr Maria Szymańska ubiega się o stopień naukowy doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika, oceniam pozytywnie. Osiągnięcie to stanowi oryginalny i znaczny wkład w rozwój pedagogiki, a zwłaszcza pedeutologii.

Habilitantka zaproponowała własną koncepcję personalistycznej formacji nauczycieli, osadzoną w paradygmacie podmiotowo-partycypacyjnym. Podjęła także próbę tworzenia wiedzy pedagogicznej poprzez zachowanie synergii między teorią a empirią: widać to w specyfice napisanych przez Habilitantkę monografii: *Transformative Creativity in Teacher Formation. A Pedagogical Approach* (Kraków 2017) oraz *Portfolio w kształceniu nauczycieli* (Kraków 2019), które należy potraktować jako najbardziej reprezentatywne dla ocenianego cyklu. Habilitantka postarała się wyjść w swoich pracach poza refleksję nad społecznym światem

wychowania, światem szkoły, nauczyciela i jego edukacji i pokazała, że chce także ten świat eksplorować. Prowadzone przez Habilitantkę analizy zarówno w wymiarze teoretycznym, jak i empirycznym mają nie tylko znaczenie dla rozwoju teorii pedagogiki, ale też dla praktyki obejmującej działania skierowane do nauczycieli.

Dr Maria Szymańska umiejscawiając w centrum swojej uwagi badawczej kwestię formacji nauczycieli w perspektywie transformacyjno-kreatywnej, zdecydowała się na wybór problematyki, która jest ważna dla współczesnej pedeutologii, a jednocześnie wciąż pozostaje na marginesie prowadzonych badań – szczególnie w Polsce. Habilitantka wykazała się dużą intuicją w trafnym doborze problematyki, mając jednocześnie świadomość skali trudności zadania, jakie sobie postawiła.

Na osiągnięcie naukowe „Formacja nauczycieli. Perspektywa kreatywno-transformacyjna” składają się trzy następujące ściśle ze sobą powiązane komponenty:

1. Transformacyjna twórczość w formacji nauczyciela
2. Badania w działaniu. Własna koncepcja
3. Portfolio w kształceniu nauczycieli. Własna koncepcja

Komponenty te zostały opisane w szeregu składających się na nie publikacjach naukowych. Ich lektura skłania do wniosku, że są one rzeczywiście tematycznie ze sobą powiązane, zaś Habilitantka ma dobrą orientację w zakresie dorobku zarówno rodzimej, jak i zagranicznej myśli pedeutologicznej oraz jej kontekstów.

Jądrem recenzowanego cyklu publikacji jest zjawisko formacji nauczycieli i kształcenie/uczenie się transformacyjne, ze zwróceniem szczególnej uwagi na portfolio, które jest traktowane zarówno jako metoda refleksyjno-transformacyjnego kształcenia nauczycieli, jak i jako metoda gromadzenia danych w badaniach pedagogicznych. Habilitantka na potrzeby prowadzonych przez siebie rozważań przyjmuje personalistyczne podejście do integralnego rozwoju nauczyciela.

Większość publikacji wchodzących w skład ocenianego cyklu ma szereg zalet – nie można im odmówić przede wszystkim walorów poznawczych. Jeśli chodzi o jakość tych publikacji, to na wysoką ocenę zasługuje zwłaszcza książka *Transformative Creativity in Teacher Formation. A Pedagogical Approach* (Kraków 2017), która odpowiada na pytanie: „Jakie znaczenie ma transformacyjna twórczość w formacji nauczyciela w perspektywie kreatywno-transformacyjnej?”

Habilitantka w analizach dotyczących formacji nauczyciela koncentruje się w tej książce, a także w powiązanych z nią publikacjach (zob. *Introcepcja wartości w kształtowaniu dojrzałości ludzkiej podmiotów edukacyjnych. Perspektywa pedagogiczna; Twórcza postawa człowieka wobec realizacji jego życiowego powołania; Koncepcja integralnego rozwoju osoby według Karola Wojtyły kluczem do rozumienia dramatu moralnego człowieka; Role and Meaning of Formation in Teacher Integral Development*) na introcepcji wartości, refleksji i transformacyjnym uczeniu się, twórczości i jej transformacyjnym wymiarze oraz wybranych strategiach, metodach i technikach stymulujących transformacyjną twórczość.

Perspektywa jednostki/osoby oraz istniejących między nauczycielami różnic pozwala widzieć formację jako specyficzne doświadczenie biograficzne, które jest charakteryzowane w wielu wzajemnie dopełniających się wymiarach. Jego punktem centralnym jest sfera duchowa człowieka.

Książka wraz z powiązаныmi z nią artykułami składającymi się na trzy wyodrębnione komponenty cyklu pozwala dotrzeć do istoty transformacyjnej twórczości w formacji nauczyciela oraz pozwala na pogłębienie rozumienia tego zjawiska i jednocześnie pokazuje, jak można w praktyce edukacyjnej stymulować rozwój transformacyjnej twórczości nauczyciela. Zaproponowane przez Habilitantkę strategie refleksyjnego wglądu, integralnej koncepcji poznawczej, dialektycznej dociekliwości czy podejścia transakcyjnego wraz z towarzyszącymi im technikami, sprzyjają formacji nauczycieli i z pewnością wzbogacają wiedzę pedagogiczną w tym zakresie.

W książce nie przekonuje mnie rozdział drugi, w którym Habilitantka przyjmując tzw. kognitywno-humanistyczne podejście do formacji nauczyciela, zakłada, że będzie omawiać różnice indywidualne i społeczne pomiędzy nauczycielami mające rzutować na ową formację. Autorka skupia się na takich różnicach, jak między innymi płeć, wiek, postrzeganie, emocje, motywacje, wyobrażenia, pamięć, myślenie, rozwiązywanie problemów, czy też uczenie się i nauczanie. Niemniej jednak prowadzone rozważania, wbrew zapowiedziom, nie pokazują, jak owe różnice rzutują na formację nauczycieli. Momentami mamy w tym rozdziale do czynienia bardziej z tworzeniem wizji pożądanых stanów rzeczy, niż ukazaniem stanu badań w zakresie, który miał być omówiony w tym rozdziale. Myślę, że warto byłoby, akurat w tym rozdziale wzbogacić książkę o treści istotne dla pedeutologicznych rozważań i pokazać na przykład, jakie jest miejsce i znaczenie

formacji nauczycieli w różnych fazach ich rozwoju zawodowego. Książka Christophera Daya: *Rozwój zawodowy nauczyciela. Uczenie się przez całe życie* (Gdańsk 2004), z pewnością byłaby pomocna Habilitantce, także w Jej rozważaniach nad istotą refleksji w pracy nauczyciela oraz rodzajach refleksji w pracy nauczyciela.

Dyskusja i uwagi krytyczne

Pozytywna ocena przedstawionego osiągnięcia naukowego w postaci cyklu publikacji opatrzonej tytułem: „Formacja nauczycieli. Perspektywa kreatywno-transformacyjna” nie oznacza, że treści merytoryczne, z którymi przyszło mi się zmierzyć w trakcie lektury poszczególnych publikacji tego cyklu stały się podstawą wyłącznie pozytywnej oceny. Doceniając szereg zalet tego cyklu, chciałabym wskazać na pewne kwestie dyskusyjne oraz przekazać moje uwagi krytyczne, które – jak zakładam – mogą okazać się pomocne Habilitance w dalszym Jej rozwoju naukowym. Uwagi te kieruję przede wszystkim do prac składających się na 3 komponent: *Portfolio w kształceniu nauczycieli. Własna koncepcja*.

Można domniemywać, że publikacje tworzące ww. cykl są nie tylko reprezentatywne dla penetrowanej przez dr Marię Szymańską problematyki naukowej, ale i poznawczo najwyżej przez nią oceniane. Niemniej jednak lektura przedstawionych do oceny tekstów wpisujących się w tzw. 3 komponent cyklu wzbudza we mnie wątpliwość, czy warto było je wszystkie zaprezentować, gdyż niektóre z nich, o czym będzie mowa poniżej, mają raczej charakter przeglądowy. Autorka przyjmuje rolę sprawozdawcy z tego, co inni napisali na interesujące ją tematy. Niektóre z przedstawionych prac mają charakter przyczynkowski i nie przyczyniają się do poszerzenia wiedzy pedagogicznej. Wpisują się one w nurt „pedagogiki postulującej”, koncentrującej się na tworzeniu wizji pożądanych stanów rzeczy, budowie semantycznych modeli rzeczywistości, a marginalizującej kluczowej dla nauki kwestii, jaką jest wyjaśnianie tego, co się dzieje oraz dlaczego tak się dzieje.

Problematyka rozwoju nauczyciela i jego edukacji jest mi szczególnie bliska, stąd z bardzo dużą uwagą podeszłam do analizy prac Habilitantki składających się na przedłożony do oceny cykl publikacji. Obecnie pracuję nad kolejną książką poświęconą nauczycielowi i jakości edukacji nauczyciela. Do współpracy zaprosiłam naukowców z różnych krajów i regionów świata, w tym naukowców z Narodowego Instytutu Edukacji w Singapurze, gdzie podkreśla się, że z definicji kształcenie nauczycieli musi być transformacyjne, aby wspomagać rozwój przyszłych nauczycieli

wyposażonych w wartości, wiedzę i umiejętności w celu wychowania nowego pokolenia uczniów XXI wieku. Narodowy Instytut Edukacji (NIE) w Singapurze przyjął oparty na wartościach Program Edukacji Nauczycieli, którego celem jest przygotowanie nauczycieli myślących autonomicznie poprzez budowanie w nich silnego poczucia tożsamości i rozwijanie poczucia odpowiedzialności za proces kształcenia. Jedną z metod pracy z przyszłymi nauczycielami jest właśnie portfolio. To ono ma wspomagać studentów w krystalizacji ich wartości i rozwijaniu tożsamości. Zapewnia ramy poznawcze pomagające w budowaniu ich konceptualnej mapy nauczania i uczenia się oraz w rozpoznawaniu ważności teorii w praktyce edukacyjnej. Jak widać zatem problematyka portfolio i jego znaczenia w formacji tożsamości nauczycieli stoi w centrum uwagi jednego z najlepszych instytutów edukacji nauczycieli na świecie, stąd z tym większą uwagą czytałam prace wpisujące się w ten komponent cyklu publikacji Habilitantki.

Na komponent ten składają się 4 bezpośrednio powiązane ze sobą tematycznie następujące publikacje Habilitantki:

- Szymańska M., *Portfolio w kształceniu nauczycieli*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2019.
- Szymańska M., *Portfolio jako narzędzie refleksji pedagogicznej w praktyce studenckiej – zarys zagadnienia* [w:] *Praktyki pedagogiczne i ich znaczenie w systemie kształcenia nauczycieli edukacji elementarnej*, red. E. Miterka, E. Staropiętka-Kuna (s. 45-49), Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie, Chełm 2014.
- Szymańska M., 2015, *Rola i znaczenie portfolio w kształceniu pedagogów* [w:] *Kształcenie pedagogów w szkole wyższej. Teoria i praktyka*, red. R. Stępień (s. 179-191), Akademia Humanistyczna im. A. Gieysztora w Pułtusku, Pułtusk, 2015.
- Szymańska M., *Reflection in the Integral Development of a Teacher. A Pedagogical Perspective*, "HERJ Hungarian Educational Research Journal" 2018, Vol. 8, No 3, s. 62-72.

Do komponentu tego Habilitantka włączyła także publikacje:

- Szymańska M., *Ustawiczne uczenie się wartością determinującą proces wzrastania ku dojrzałości dorosłych*, *Теорія, Досвід, Перспективи*", Білицьк 2014, Nr 2(9).

- Szymańska M., Wartości moralne w projektowaniu działań edukacyjnych, „Społeczeństwo i Polityka” 2017, 3(52), s. 49-60.
- Szymańska M., *Uczeń jako podmiot i przedmiot działalności nauczyciela*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce”, 2016 nr 3(52), s. 49-60.

Miały one z założenia ukazać wartość uczenia się osób dorosłych, rolę wartości moralnych w praktyce edukacyjnej i jej projektowaniu oraz sposób postrzegania ucznia w działalności nauczyciela.

Najbardziej wartościową od strony poznawczej jest monografia autorska Habilitantki pt. *Portfolio w kształceniu nauczycieli* (Kraków 2019). Zanim podejmę dyskusję z tą monografią, pozwolę sobie poczynić uwagi co do publikacji: *Portfolio jako narzędzie refleksji pedagogicznej w praktyce studenckiej – zarys zagadnienia* (Chełm 2014), *Rola i znaczenie portfolio w kształceniu pedagogów* (Pułtusk 2015) oraz *Ustawiczne uczenie się wartościami determinującą proces wzrastania ku dojrzałości dorosłych* (2014). Biorąc pod uwagę ich wartość poznawczą i ich wkład do rozwoju wiedzy pedagogicznej, należy stwierdzić, że trudno jest je ocenić pozytywnie. Głównie z tego względu, iż mają charakter przyczynkarski. Dwa pierwsze ze wskazanych artykułów w żaden sposób nie poszerzają analiz autorki, z którymi można zapoznać się w monografii *Portfolio w kształceniu nauczycieli*.

Najślabszy od strony naukowej jest w tej grupie jest artykuł: *Portfolio jako narzędzie refleksji pedagogicznej w praktyce studenckiej – zarys zagadnienia*. Z przykrością muszę stwierdzić, ale jest on przykładem tego, jak nie powinny wyglądać prace naukowe, zwłaszcza te przedstawiane do oceny dorobku w ramach starań o stopień naukowy doktora habilitowanego. Artykuł jest pełen ogólników i skrótów myślowych. Zresztą znamienny jest jego cel – jak pisze Autorka, „artykuł może stanowić pewnego rodzaju wyzwanie dla konstruktorów programów edukacyjnych. Ze względu na szeroki zakres zasygnalizowanej tematyki celem artykułu nie jest szczegółowe omówienie wspomnianych zagadnień, a jedynie wzbudzenie refleksji pedagogicznej z możliwością twórczej aplikacji treści w nich zawartych” (s. 45). Autorka wzmiankuje tutaj o badaniach pilotażowych, pisząc: „Pilotażowe badania nad formatami zajęciowymi³ wskazują na brak klarowności rozumienia nie tylko celów (poza operacyjnymi i to w zredukowanej formie), ale też

³ Autorka zapewne ma tutaj na myśli tzw. formaty lekcji, które mają stanowić elementy składowe portfolio.

podstaw klasyfikacji metod, technik itd., nie wspominając już o braku zrozumienia, czym jest właściwie rozumiana refleksja pedagogiczna i implikacja badawcza” (s. 45). Pomijając język wypowiedzi naukowej, który momentami pozostawia wiele do życzenia, w artykule brak jest jakichkolwiek informacji na temat tych badań. Czytelnik nie wie kto i kiedy te badania przeprowadził, jakie były ich podstawy prowadzenia. W artykule pojawia się błąd merytoryczny – autorka pisze, że jednym z warunków efektywnego opracowania portfolio jest przyjęcie „takiej koncepcji psychologicznej, która może stanowić właściwy fundament dla rozumienia istoty portfolio” (s. 46) i w przypisie nr 6 daje odwołanie do pracy Stefana Kunowskiego *Podstawy współczesnej pedagogiki* (Warszawa 2000, s. 194-258). Opracowana przez S. Kunowskiego propozycja rozumienia wychowania chrześcijańskiego, w której kluczową rolę odgrywały warstwicowa teoria rozwoju człowieka i warstwicowa teoria wychowania, z pewnością nie może być zaliczona, tak jakby to sugerowała Autorka w tym artykule, do koncepcji psychologicznej. Zresztą w innych publikacjach Autorka zalicza S. Kunowskiego do przedstawicieli myśli pedagogicznej, stąd z tym większym zdumieniem przyjąłam ową kategoryzację.

W artykule *Rola i znaczenie portfolio w kształceniu pedagogów* Autorka dąży, jak pisze, do „ukazania znaczenia roli i funkcji portfolio w kształceniu pedagogów” (s. 179). Artykuł ma z założenia mieć cel „o wymiarze teoretyczno-praktycznym” (tamże) i ma być „realizowany metodą syntetyczno-analityczną, uwzględniającą refleksję studentów...” (tamże). W artykule nie wyjaśniono na czym polegać ma metoda pracy Autorki, jakie ma ona osadzenie teoretyczne i jak zbierano materiał od studentów, jak go analizowano, jak będzie prezentowany w artykule, nie wskazano także czym różni się kształcenie pedagogów od kształcenia nauczycieli – tytuł artykułu odnosi się do kształcenia pedagogów, zawartość artykułu mówi o kształceniu nauczycieli.

Samo porównanie tytułu artykułu z jego celami i zawartością merytoryczną pokazuje, że tytuł obiecuje znacznie więcej niż zawartość merytoryczna artykułu. W swoim tekście Habilitantka skupia się na kwestii, jaką jest refleksja w kształceniu nauczyciela, pisząc o tym na sześciu kolejnych stronach artykułu (zob. s. 180-185) (podobne treści pojawiają się później w artykule: *Reflection in the Integral Development of a Teacher. A Pedagogical Perspective*). Kolejne 4 strony artykułu poświęca problematyce portfolio (zob. 185-189) – szczęśliwie o wiele lepiej zaprezentowanej niż w przywołanym wyżej artykule: *Portfolio jako narzędzie*

refleksji pedagogicznej w praktyce studenckiej – zarys zagadnienia. I wreszcie przechodzi do meritum sprawy, czyli do roli i funkcji portfolio w kształceniu nauczycieli (s. 188), poświęcając jej tak naprawdę jeden dobrze rozbudowany akapit. Poszukiwałam w artykule doniesień z badań, owej zapowiadanej „refleksji studentów”, ale na próżno.

Jeśli chodzi o zapowiadany cel artykułu, to raczej trudno uznać, aby Autorka go osiągnęła. Z rozważań autorki dowiadujemy się, że portfolio jest swoistego rodzaju kluczem do doskonalenia nauczycieli w Polsce – rozumiem, że w kontekście rozważań prowadzonych w artykule Habilitantce chodziło raczej o podkreślenie wartości portfolio w procesie edukacji nauczycieli na uczelniach wyższych – w procesie ich kształcenia, nie zaś doskonalenia zawodowego. Portfolio jest „dokumentem, którego zawartość merytoryczna wydobywa znaczenie świadomej refleksji nad własnym i innych rozwojem; wymusza niejako ‘zanurzenie się’ w głąb treści humanistycznie pojmowanego kształcenia, które mają tendencje redukcjonistyczne, spowodowane bardzo powierzchownym i niewłaściwie pojmowany praktycznym podejściem” (s. 189). Pojawia się pytanie o wartość naukową tak wyprowadzanych uogólnień. Gdy w tekście pojawia się czas na faktyczne rozwinięcie myśli dotyczących funkcji, jakie pełnić może portfolio, Autorka zamiast je omówić i dokonać ich krytycznej analizy stwierdza „W kontekście prezentowanego materiału znaczenie poszczególnych funkcji wydaje się zrozumiałe, a właściwie prowadzona dokumentacja *portfolio* powinna odzwierciedlać ich charakter ilościowy” (tamże). Zatem, mamy do czynienia z kolejną publikacją przedstawioną do oceny w ramach dorobku habilitacyjnego, która od strony naukowej jest publikacją z mankamentami. Obniża ona wartość całego dorobku habilitacyjnego dr Marii Szymańskiej.

Kolejną pracą, którą z racji mojego recenzenckiego obowiązku przyszło mi omówić, jest publikacja *Ustawiczne uczenie się wartością determinującą proces wzrastania ku dojrzałości dorosłych*. Publikacja ta ukazała się w języku polskim w czasopiśmie ukraińskim „Освіта дорослих: Теорія, Досвід, Перспективи”, Випуск 2014, Nr 2(9). Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie: „w jakim zakresie rozwojowym wartość ustawicznego uczenia się determinuje proces wzrastania ku dojrzałości dorosłych?” (s. 95). Autorka, aby udzielić odpowiedzi na to pytanie, postanowiła w pierwszej kolejności sprecyzować pojęcia: dorosły, wartość, uczenie się, ustawiczne uczenie się, wartość ustawicznego uczenia się, wzrastanie, dorosłość.

Czyni to poprzez szereg odwołań do prac, które są Jej znane. Nie podaje żadnego uzasadnienia, dlaczego sięga do danych źródeł. Ustawiczne uczenie się zostało pokazane jako wartość umysłowa osoby dorosłej (s. 100), bez żadnego uzasadnienia dla takiej kwalifikacji. Ustawiczne uczenie się powinno, według Habilitantki, „uaktywniać siły wychowawczo-dydaktyczne w zakresie integralnego rozwoju” (tamże). W artykule tym ponownie jest mowa o teorii warstwicowej rozwoju człowieka według Stefana Kunowskiego. Rażą też w nim błędy redakcyjne, w tym zmiana nazwiska prof. Tadeusza Aleksandra, na Tadeusza Aleksandrowicza (s. 99).

Artykuł ma raczej charakter przeglądu i podobnie, jak dwa poprzednie oraz kolejne teksty Autorki: *Wartości moralne w projektowaniu działań edukacyjnych*, *Uczeń jako podmiot i przedmiot działalności nauczyciela*, wpisują się niestety we wspomniany przeze mnie wcześniej nurt „pedagogiki postulującej”.

Artykuł: *Reflection in the Integral Development of a Teacher. A Pedagogical Perspective* poświęcony jest roli refleksji w integralnym rozwoju nauczyciela, rozwoju widzianym z perspektywy personalizmu. Jeśli chodzi o jego warstwę poznawczą, to dla polskiego Czytelnika jego zawartość merytoryczna, jakkolwiek poprawna, nie wnosi nic nowego, także do rozwoju myśli pedagogicznej. Znów przybliża podobnie, jak to się dzieje w innym pracach Autorki, teorię warstwicową wychowania według Stefana Kunowskiego i spojrzenie Kunowskiego na rozwój integralny człowieka oraz rolę refleksji w integralnym rozwoju nauczyciela ze wskazaniem na techniki, które mogą być ważne w owym rozwoju. Autorka przywołuje w tym artykule rozważania, które zawarła w swojej książce *Transformative creativity in the teacher formation. A pedagogical approach*. Artykuł z pewnością może być ważny dla Czytelnika z zagranicy. Przyczynia się on do upowszechniania osiągnięć polskiej pedagogiki, a zwłaszcza prac S. Kunowskiego *Wartości w procesie wychowania* (Kraków 2003) i *Podstawy współczesnej pedagogiki* (Warszawa 2000).

W grupie publikacji składających się na omawiany komponent *Portfolio w kształceniu nauczycieli. Własna koncepcja* na szczególną uwagę zasługuje, jak zaznaczyłam wcześniej, monografia autorska Habilitantki *Portfolio w kształceniu nauczycieli*. W książce Habilitantka zaznacza, że celem prezentowanych przez Nią badań własnych jest „ukazanie specyfiki kształcenia nauczycieli opartego na portfolio” (s. 12), zaś osiągnięcie tak sformułowanego celu wymagało, jak pisze, „postawienia pytania o to, jak portfolio kształtuje osobisty i zawodowy rozwój

nauczyciela” (s. 12). Na rzecz odpowiedzi na tak sformułowane pytanie Autorka podjęła badania jakościowe w paradygmacie podmiotowo-partycypacyjnym.

W książce ukazana jest autorska propozycja koncepcji portfolio rozumianego w dwojaki sposób: zarówno jako metody refleksyjno-transformacyjnej w kształceniu nauczycieli, jak i metody gromadzenia danych na potrzeby badań pedagogicznych. Propozycję tę należy ocenić wysoko – w ewidentny sposób jest ona innowacyjna i wnosi ciekawe i ważne rozwiązania na grunt polskiej pedagogiki we wskazanych przez Habilitantkę dwóch wymiarach.

Struktura przedłożonej do oceny monografii jest charakterystyczna dla prac teoretyczno-empirycznych, jest przemyślana i podporządkowana celom monografii. Tworzą ją 4 rozdziały, z czego dwa pierwsze poświęcone są problematyce pracy w świetle przeglądu literatury przedmiotu, rozdział trzeci ukazuje założenia metodologiczne badań własnych, zaś rozdział czwarty poświęcony jest ukazaniu i omówieniu wyników tych badań. Do książki załączono Wstęp, Zakończenie, obszerną bibliografię oraz jeden z dzienników refleksji. Książka zaopatrzona jest w indeks nazwisk.

Wstęp do książki jest dobrze napisany. Możemy poznać przesłanki, które leżały u podstaw zamysłu związanego z napisaniem książki. Możemy także dowiedzieć się z niego co jest przedmiotem książki, jaki jest cel prezentowanych badań i w jaki sposób został ten cel osiągnięty, oraz jaka jest budowa książki.

Rozdział pierwszy poświęcony jest problematyce kształcenia nauczycieli oraz tożsamości nauczycieli i jej badaniom. Rozdział drugi ukazuje portfolio jako „pomost” łączący teorię kształcenia nauczycieli z praktyką edukacyjną. Składają się na niego dwie zasadnicze części zatytułowane: „Podstawy teoretyczne konstruowania portfolio nauczycielskiego” i „Portfolio w praktyce edukacyjnej”. Rozdziały te świadczą o znajomości podejmowanych przez Habilitantkę tematów oraz o umiejętności wykorzystania uznanych w środowisku naukowym za ważne koncepcji na potrzeby konstruowania założeń teoretycznych i metodologicznych badań własnych. Chciałoby się powiedzieć, że są to dobrze napisane rozdziały. Niemniej jednak ich przestudiowanie pokazuje, że w dużej mierze mają one raczej charakter przeglądowy. I z pewnością rozdział pierwszy nie ma – jeśli z należąą powagą traktujemy w nauce słowa, pojęcia, którymi się posługujemy – w przeciwieństwie do tego, co zapowiedziała Habilitantka we wstępie do swojej monografii, charakteru „teoriopoznawczego” (zob. s. 13). Myślę, że podrozdział 1.1. „Dominujące koncepcje

kształcenia nauczycieli” mógłby zostać zredukowany do niezbędnego minimum bez strat dla jego treści – nie było konieczne tak obszerne referowanie w pracy habilitacyjnej szeroko znanych kwestii w środowisku pedeutologicznym dotyczących koncepcji kształcenia nauczycieli. Tym bardziej, że rozważania Autorki zawarte na stronach 15-51 książki zamykają się w dość oczywistym wniosku, mówiącym o tym, że „edukacja nauczycieli u swoich podstaw wymaga zrewitalizowania rozumienia faktu ‘bycia nauczycielem’ – w świetle określenia istoty jego powołania i misji, jaką ma spełniać w transformującej się rzeczywistości” (s. 51). Podrozdział drugi w rozdziale pierwszym „Badanie tożsamości nauczycielskiej” ma dość obiecujący tytuł, gdyż zapowiada, przynajmniej w moim odbiorze, przegląd badań dotyczących tożsamości nauczyciela z ich omówieniem, krytyką i wskazaniem, jak warto prowadzić analizy w tym zakresie. Tymczasem otrzymujemy tekst, w którym Habilitantka głównie referuje wyniki badań Henryki Kwiatkowskiej z książki *Tożsamość nauczycieli. Między anomią a autonomią* (Gdańsk 2005).

W rozdziale drugim znów mamy do czynienia z obszernym referowaniem treści, które nie tylko dla znawcy przedmiotu, ale – z założenia dla dobrze wykształconego adepta studiów pedagogicznych – są dobrze znane. Teoria rozwoju warstwicowego człowieka w propozycji Stefana Kunowskiego opublikowana w *Podstawach współczesnej pedagogiki* to przecież kanon literatury pedagogicznej. Podobnie rzecz ma się z teorią kultury edukacji w ujęciu Jarome’a Brunera. Nie było potrzeby, mimo iż Autorka zaznaczyła, że ze względu na tematykę publikacji należy dokonać syntetycznej charakterystyki (zob. s. 91), aż tak dokładnego przybliżania wyróżnionych przez J. Brunera 9 zasad. To samo dotyczy charakterystyki teorii wielostronnego kształcenia.

We wstępie do książki znajdujemy kolejną niezwykle ambitną zapowiedź Autorki. Otóż Habilitantka pisze, że zawarte w rozdziale drugim treści odnoszące się do wybranych zagadnień teorii kultury edukacji, uczenia się przez doświadczenie oraz wielostronnego kształcenia prowadzą do próby „stworzenia teorii refleksyjno-transformacyjnej o charakterze formacyjnym, w której zostało umocowane portfolio” (s. 13). Z pewnością rozważania zawarte w podrozdziale 2.1.5. „Teoria kształcenia refleksyjno-transformacyjnego” są niezwykle ważne dla zrealizowanych przez Autorkę badań, tworzą one dobre ramy teoretyczne dla podjętych przez Nią studiów i badań, i co więcej są one ciekawe z poznawczego punktu widzenia, niemniej jednak dalekie są od tego, co w świecie nauki określamy mianem teorii.

Rozdział III omawianej publikacji poświęcony jest założeniom metodologicznym badań własnych Habilitantki. Jednak zupełnie niezrozumiały jest tytuł tego rozdziału, który brzmi dość kuriozalnie: „Metodologiczne podstawy refleksji nad kształceniem nauczycieli” (zresztą podobną uwagę można skierować pod adresem tytułu rozdziału pierwszego „Teoretyczne postawy refleksji nad kształceniem nauczycieli”). Autorka pisze w tym rozdziale, że „badania nad refleksją dotyczącą kształcenia nauczycieli w trakcie konstruowania portfolio wydają się priorytetowe, ze względów uzasadnionych potrzebą poszukiwania nowych, skutecznych, holistycznie ujmowanych rozwiązań problemowych we wspomnianym zakresie” (s. 185). Nie sposób nie zgodzić się z tą tezą. Jednak twierdzenie, że „Z przeglądu literatury przedmiotowej dotyczącej refleksyjno-transformacyjnego kształcenia nauczycieli o charakterze formacyjnym oraz stosowanych metod adekwatnych do takiego kształcenia w Polsce i na świecie wynika, iż w takim zakresie podejmowana tematyka teoretyczno-praktyczna i badawcza stanowi rozwiązanie nowatorskie” (tamże) mocno zastanawia właśnie w kontekście współczesnego stanu wiedzy i praktyk w zakresie edukacji nauczycieli na świecie. Mogę chcieć zrozumieć ambicje Habilitantki, by zaoferować polskiej pedagogice i kształceniu nauczycieli ważne rozwiązania. Niemniej jednak nie jestem w stanie zgodzić się z poglądem, że proponowane przez Habilitantkę rozwiązania nie miały do tej pory miejsca i należy je traktować jako całkowicie nowatorskie.

W rozdziale tym znajduje się wiele różnych treści, nawet takich podstawowych, które zamieszczane są w pracach magisterskich, typu: jak można rozumieć cel badań za Tadeuszem Pilchem i Teresą Bauman, Krzysztofem Konarzewskim, czy Earlem Babbie (s. 192-193), lub jak można rozumieć problem w badaniach za Stanisławem Palką, Mieczysławem Łobockim, czy J. W. Creswellem (s. 193-194), gdy jednocześnie brakuje dobrego, rzeczowego uzasadnienia dla postawionego głównego problemu badawczego i powiązanych z nim problemów szczegółowych.

Z pracy dowiadujemy się, że główny problem badawczy został sformułowany następująco: „Jak portfolio kształtuje osobisty i zawodowy rozwój nauczyciela?” (s. 194). Natomiast związane z nim pytania szczegółowe przyjęły postać: „1. Jak nauczyciele rozumieją swoją rolę zawodową? 2. Jaka rolę w kształtowaniu tożsamości nauczyciele przyznają twórczości? 3. Jakie znaczenie w rozwoju zawodowym nauczyciele przyznają zdolnościom, a jakie pracy? 4. Jaka rolę w

kształtowaniu tożsamości nauczyciela pełni autorytet? (s. 195). Moje pytanie brzmi tak: jak zatem ma się tak określona problematyka badań do przedmiotu badań, jakim jest „refleksja studentów nad rozumieniem siebie jako nauczyciela wytworzona w procesie budowania portfolio” (s. 189).

Ciekawe i ważne rozważania są zawarte w podrozdziale 3.5 „Portfolio metodą gromadzenia danych”. Habilitantka dotyka tutaj problemu zaproponowanej i wykorzystanej przez siebie metody zbierania danych. Opisując tę metodę, dotyka także etycznych aspektów prowadzonych przez nią badań. Jednak samo stwierdzenie, że oba podmioty (badacz i badany) „udają się na ekspedycję, której pewien obszar jest im znany, a inny domaga się poznania na drodze eksploracyjno-ekspansywnej przy zachowaniu zasad etycznych zdeterminowanych personalistycznie” (s. 196) jest niewystarczające w obliczu wyzwań, jakie stoją współcześnie przy tworzeniu wiedzy naukowej. Jeśli potraktujemy, że portfolio jest metodą gromadzenia danych, to należałoby dokładnie, krok po kroku przedstawić w pracy, jak zadbano w trakcie całego procesu badawczego o wypracowanie i przestrzeganie standardów etycznych badań. Naukowiec zainteresowany tym, jak poznawać rzeczywistość społeczną w jej pedagogicznym wymiarze, powinien być jednocześnie zainteresowany etyką prowadzonych przez siebie badań pedagogicznych i powinien wiedzieć, jak nie tylko zadbać o kwestie etyczne swoich badań, ale także, i jak je opisać.

W swoich pracach naukowych, w tym w wystąpieniu plenarnym na IX Ogólnopolskim Zjeździe Pedagogicznym, starałam się pokazać, że pedagogika jako nauka już od dłuższego czasu rozwija się dość dynamicznie. Jej osiągnięcia są coraz lepiej dokumentowane i świadczą o jej samodzielności. Niemniej jednak stan i jakość badań pedagogicznych jest różna i kształtuje się odmiennie w zależności od subdyscypliny pedagogicznej czy danych ośrodków naukowych. Kwestie dotyczące jakości badań pedagogicznych wymagają poszukiwania odpowiedzi na pytania o kondycję metodologiczną pedagogiki, o praktykę badań pedagogicznych i o społeczne warunki tworzenia wiedzy. Wśród możliwych pytań z tego zakresu na uwagę zasługują z pewnością pytania o czynniki konstytuujące rozumienie dyscyplinarnej swoistości oraz pytania o współczesną praktykę badań pedagogicznych, o to, co się bada, które zagadnienia są traktowane z dużą uwagą, a którym nie poświęca się

należytej uwagi, czy też jak kształtuje się etyka badań pedagogicznych i jaki jest poziom realizowanych badań⁴.

Przedstawione wyniki badań w rozdziale czwartym omawianej publikacji są niezwykle inspirujące dla myślenia o edukacji nauczycieli i rozwoju zawodowym nauczyciela. Kierują naszą uwagę w stronę introcepcji wartości w kształtowaniu tożsamości nauczycieli. Problemem metodologicznym leżącym u podstaw zaprezentowanych wyników badań i wyprowadzonych z tych badań wniosków jest to, co zauważyła recenzentka publikacji, dr hab. Mirosława Zalewska-Pawlak, prof. UŁ, pisząc, że „rezultaty badań zostały odniesione do potwierdzenia znaczenia portfolio w kształceniu refleksyjno-transformacyjnym nauczycieli”.

Ocena istotnej aktywności naukowej Habilitantki

Regulacje prawne zawarte w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. nr 196, poz. 1165) sugerują odniesienie się do dokonań naukowych kandydatów do stopnia naukowego doktora habilitowanego z perspektywy wielu kryteriów. Poniżej odnoszę się do tych kryteriów.

Osiągnięcia naukowo-badawcze w obszarze nauk społecznych

Dokumentacja wniosku wskazuje, że Habilitantka nie ma w swoim dorobku żadnej publikacji naukowej w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH), co oznacza, że *kryterium oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych Habilitantki w obszarze nauk społecznych* nie jest spełnione

Osiągnięcia naukowo-badawcze we wszystkich obszarach wiedzy

Habilitantka ma szereg osiągnięć naukowo-badawczych we wszystkich obszarach wiedzy. Wśród tych osiągnięć na uwagę zasługują publikacje naukowe Habilitantki. Składa się na nie:

---

⁴ Zob. np J. Madalińska-Michalak, *Pedagogika i życie wartościowe. Etos prawdy i odpowiedzialności* [w:] *Ku życiu wartościowemu. Idee – koncepcje – praktyki. Tom I. Idee – koncepcje*, red. Nauk. M. Czerepaniak-Walczyk, J. Madalińska-Michalak, B. Śliwerski, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017.

1. Autorstwo dwóch monografii:

- M. Szymańska, *Transformative Creativity in Teacher Formation. A Pedagogical Approach* (Kraków 2017).
- M. Szymańska, *Portfolio w kształceniu nauczycieli* (Kraków 2019).

Monografie te wpisują się w przedłożone do oceny zasadnicze osiągnięcie naukowe, jakim jest omówiony powyżej cykl tematycznie powiązanych publikacji pt. „Formacja nauczycieli. Perspektywa kreatywno-transformacyjna”.

2. Współautorstwo 2 monografii naukowych:

- M. Ciechowska, M. Szymańska, *Wybrane metody jakościowe w badaniach pedagogicznych*, Kraków 2018.
- M. Szymańska, M. Ciechowska, K. Pieróg, S. Gołąb, *Badania w działaniu w praktyce pedagogicznej. Wybrane przykłady*, Kraków 2018

Dr M. Szymańska jest także współautorką (10% udziału w publikacji) pracy pt. *Program nauczania dla klas I-III szkoły podstawowej. Zrównoważona szkoła*, Chełm 2014.

Obok wskazanych publikacji na dorobek naukowy Habilitantki składają się 2 prace zwarte pod współredakcją:

- *Humanistyczne kształcenie w teorii i praktyce. Wybrane zagadnienia*, red. M. Szymańska, A. Lasotak, 2016, publikacja on-line.
- *Człowiek – Edukacja – Społeczeństwo. Wybrane zagadnienia i problemy*, red. M. Gogolewska-Tońska, M. Szymańska, Pułtusk 2017.

W okresie po uzyskaniu stopnia naukowego doktora Habilitantka opublikowała w sumie 11 tekstów w pracach zbiorowych. Wśród nich znajdują się 3 teksty opublikowane w pracach zbiorowych współredagowanych.

Na dorobek naukowy Habilitantki składają się także artykuły publikowane w czasopismach krajowych i zagranicznych. W wykazie publikacji dr M. Szymańskiej znajduje się 7 artykułów, które zostały opublikowane w czasopismach znajdujących się na liście B MNiSW. Artykuły te zostały opublikowane w takich czasopismach, jak: „Kultura – Media – Teologia”, „Pedagogia Chirstiana”, „Edukacja Elementarna. W teorii i praktyce”, „Społeczeństwo i Polityka. Pismo edukacyjne”, “Journal of Preschool and Elementary School Education”, “Kwartalnik Naukowy Fides and Ratio”, „Zeszyty Naukowe Akademii Humanistycznej w Pułtusku. Artes Liberales” (0 punktów).

Habilitantka opublikowała także 3 artykuły w czasopismach zagranicznych, które nie znajdują się jeszcze w wykazie MNiSW. Wśród nich są 2 artykuły w języku angielskim, z tego 1 opublikowany w czasopiśmie "HERJ Hungarian Educational Research Journal", drugi zaś w czasopiśmie "Ukrainian Journal of Educational Research" oraz 1 artykuł w j. polskim, opublikowany w czasopiśmie wydawanym przy Lwowskim Uniwersytecie Narodowym im. Ivana Franka (zob. Wykaz dorobku habilitacyjnego, strona 7).

W druku są dwie kolejne publikacje – jedna z nich ukaze się w „Przeglądzie Badań Edukacyjnych”, druga natomiast w czasopiśmie „Multidisciplinary Journal of School Education”.

Habilitantka uzyskała nagrodę Rektora Akademii Ignatianum za wybitne osiągnięcia naukowe w roku 2017. W ramach oceny okresowej nauczyciela akademickiego otrzymała ocenę wyróżniającą za lata 2014-2017.

Habilitantka wykazuje się aktywnością akademicką, jeśli chodzi o wygłaszanie referatów na międzynarodowych lub krajowych konferencjach tematycznych. W sumie przedstawiła 31 referatów na konferencjach naukowych, przy czym tylko 3 referaty na międzynarodowych konferencjach, które odbyły się poza granicami naszego kraju (Habilitantka dwukrotnie wygłosiła referat na Węgrzech – w roku 2015 na Uniwersytecie w Debereczynie oraz w roku 2017 na Uniwersytecie Loranda Eötvösa; w roku 2013 miała także wystąpienie na konferencji w Lwowskim Centrum Nauki, Innowacji i Informatyzacji, Ukraina) (zob. Wykaz dorobku habilitacyjnego, strony 11-14).

Należy podkreślić, że w dorobku naukowym Habilitantki brakuje artykułów publikowanych w czasopismach posiadających współczynnik IF, stąd wskaźnik, który pojawia się w Rozporządzeniu MNiSW w sprawie kryteriów oceny osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, określany jako sumaryczny *impact factor* publikacji naukowych według listy Journal Citation Reports (JCR), zgodnie z rokiem opublikowania, wynosi 0.

Liczba cytowań publikacji Habilitantki, zgodnie z dokumentacją wniosku, według bazy Google Scholar wynosi 12, zaś indeks Hirscha wynosi 3. Wynik ten wskazuje na raczej niski poziomie cytowań prac naukowych Habilitantki. Z pewnością trudno powiedzieć, że jest to wynik zadowalający i raczej świadczy on o słabej rozpoznawalności publikacji Habilitantki w środowisku naukowym.

Habilitantka nie ma doświadczeń ani w zakresie kierowania międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi, ani też w zakresie udziału w tego rodzaju projektach.

Podsumowując, należy stwierdzić, że *Habilitantka spełnia tylko część kryteriów oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych we wszystkich obszarach wiedzy* (zob. § 4 Rozporządzenia). W dorobku naukowym Habilitantki dominują monografie autorskie, współautorskie, współredakcje monografii wieloautorskich oraz artykuły w pracach zwartych. Brakuje ewidentnie publikacji w wysokopunktowanych czasopismach naukowych i jednocześnie publikacji w czasopismach posiadających współczynnik IF. Kandydatka do stopnia doktora habilitowanego nie ma doświadczenia w kierowaniu projektami badawczymi międzynarodowymi lub krajowymi, finansowanymi z zewnętrznych grantów, nie ma także doświadczeń związanych z udziałem w takich projektach.

Ocena dorobku dydaktycznego, popularyzatorskiego i współpracy międzynarodowej

Dr Maria Szymańska brała siedmiokrotnie udział, głównie jako wykonawca, w projektach w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, POKL oraz w ramach Programu Wiedza – Edukacja – Rozwój, PO WER. Projekty te służyły w dużej mierze, mówiąc ogólnie, poprawie jakości kształcenia w oświacie i szkolnictwie wyższym (zob. Wykaz dorobku habilitacyjnego, strony 10-11).

Habilitantka ma spore doświadczenie w zakresie organizacji ogólnopolskich i międzynarodowych konferencji naukowych oraz seminariów naukowych. Wśród 24 wydarzeń naukowych tego rodzaju, w których była aktywnie zaangażowana od strony organizacyjnej i naukowej, dominują konferencje i seminaria organizowane na Akademii Humanistycznej im. A. Gięysztora w Pułtuskach (zob. Wykaz dorobku habilitacyjnego, strony 16-19). Habilitantka nie tylko brała udział w przygotowaniu konferencji i seminariów, wygłaszała także na nich referaty i moderowała sesje.

Oprócz tego wygłosiła w sumie 6 referatów na seminariach naukowych z udziałem studentów, w tym aż 5 w Akademii Humanistycznej im. A. Gięysztora w Pułtuskach, zaś 1 w Akademii Ignatianum w Krakowie.

Jest członkiem zespołu redakcyjnego 2 czasopism polskich: „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” oraz „Multidisciplinary Journal of School Education”. Jest także jednym z redaktorów czasopisma zagranicznego „Central European Journal of Educational Research” oraz członkiem rady naukowej

czasopisma „Training and Practice Journal of Educational Science” (zob. Wykaz dorobku habilitacyjnego, strona 20).

Dr Maria Szymańska przynależy do jednego z krajowych towarzystw naukowych oraz jest członkiem międzynarodowych organizacji. I tak, jest członkiem Sekcji Międzykulturowej i Rady Programowej Towarzystwa Naukowego *Educare*. Od roku 2014 jest Prezesem tego Towarzystwa. Od roku 2014 jest także członkiem międzynarodowej sieci zrzeszającej naukowców i praktyków w dziedzinie kształcenia nauczycieli i edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju: Baltic & Black Sea Circle Consortium, BBCC.

Od roku 2004 jest także członkiem Zespołu Pedagogiki Chrześcijańskiej, który funkcjonuje przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN.

Habilitantka ma szereg osiągnięć dydaktycznych oraz osiągnięć w zakresie popularyzacji nauki (zob. Wykaz dorobku habilitacyjnego, strony 21-23). Jej aktywność w tej sferze jest wielopłaszczyznowa i bogata w formy. Jej dorobek pokazuje, że była między innymi zaangażowana w tworzenie programu nauczania na studiach I i II stopnia oraz na studiach podyplomowych w latach 2012-2013 na Wydziale Pedagogicznym Akademii Humanistycznej im. A. Gieysztora w Pułtusk. Wdrożyła autorskie koncepcje dydaktyczne w zakresie pracy ze studentami, w tym portfolio, projekt edukacyjny stymulujący aktywność refleksyjno-twórczą słuchaczy studiów podyplomowych oraz wspomniany już projekt edukacyjny w powiązaniu z badaniami w działaniu dla studentów studiów I i II stopnia w ramach realizowanych przez nich prac dyplomowych.

Habilitantka opublikowała w sumie 9 artykułów popularno-naukowych i szkoleniowych w czasopiśmie „Mater Dolorosa” oraz na platformie edukacyjnej opracowanej w ramach projektu „Z kulturą na plus”. Prowadziła także warsztaty i wygłaszała wykłady dla nauczycieli – dotyczące między innymi wartości i zagrożeń w ich urzeczywistnianiu, oraz teorii wartości, refleksji i kreatywności.

Habilitantka dwukrotnie była inicjatorką konkursów na esej literacko-aksjologiczny: „Values in Polish Literature” (2011) oraz „The great things” (2013) zorganizowanych przez Akademię Humanistyczną im. A. Gieysztora w Pułtusk. W obu przypadkach pełniła funkcję przewodniczącej zespołu ds. Konkursów. Była także sekretarzem i członkiem zespołu ds. Ewaluacji wyników konkursu: „Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią” (2017). Konkurs

zorganizowany przez Katedrę Andragogiki i Aksjologii Pedagogicznej w Instytucie Nauk o Wychowaniu Wydziału Pedagogicznego Akademii Ignatianum w Krakowie.

Dr Maria Szymańska ma osiągnięcia w zakresie opieki naukowej nad studentami – jest promotorem 14 prac magisterskich, które zostały obronione na Wydziale Pedagogicznym Akademii Ignatianum w Krakowie. Obecnie sprawuje opiekę naukową nad 10 pracami magisterskimi i 14 pracami licencjackimi. Sprawuje także opiekę naukową nad studentem z zagranicy piszącym pracę magisterską w ramach programu Erasmus+.

Jest promotorem pomocniczym w przewodzie doktorskim Magdaleny A. Szyszko. Tytuł rozprawy: „Doświadczenie własnej choroby w perspektywie andragogicznej”. Promotorem rozprawy jest dr hab. Anna Walulik. Odbyła staż podoktorski na Uniwersytecie w Debreczynie (marzec-maj 2017).

Dr Maria Szymańska ma osiągnięcia w zakresie recenzowania prac złożonych do druku w takich czasopismach krajowych, jak „Multidisciplinary Journal of School Education”, „SCIENTIA” oraz „Kultura – Media – Teologia”.

Habilitantka nie ma doświadczeń w zakresie udziału w konsorcjach i sieciach badawczych oraz kierowania projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych. Brak osiągnięć w tym zakresie nie świadczy dobrze o umiejętnościach dot. realizacji projektów naukowo-badawczych we współpracy z innymi naukowcami, nie mówiąc już o pozyskiwaniu grantów. Habilitantka nie ma także doświadczeń w zakresie wykonania ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie organów władzy publicznej, samorządu terytorialnego, podmiotów realizujących zadania publiczne lub przedsiębiorców.

Habilitantka w dokumentacji dołączonej do wniosku pisze, że uzyskała nagrodę Inspektora Towarzystwa Salezjańskiego Inspektorii Warszawskiej za współudział w tworzeniu wspólnoty Szkoły Salezjańskiej im. św. Jana Bosko w Legionowie. Nagroda została wyrażona w podziękowaniu. Warto zauważyć, że nagroda była otrzymana w roku 2002, zatem trudno ją zaliczyć do osiągnięć, wpisujących się w dorobek habilitacyjny.

Na podstawie analizy przedłożonej dokumentacji można stwierdzić, że *Habilitantka spełnia wiele szczegółowych kryteriów w zakresie dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej we wszystkich obszarach wiedzy* (zob. § 5. Rozporządzenia). Jej dorobek we wskazanych zakresach jest znaczny. Warto podkreślić, że Habilitantka ma doświadczenie w

zakresie opieki nad doktorantami, odbyła staż naukowy oraz recenzowała publikacje w czasopiśmie naukowych.

Jednak obowiązujące regulacje prawne stawiają przed kandydatem do stopnia doktora habilitowanego bardzo wysokie wymagania. Istotne znaczenie ma tutaj także udział w konsorcjach i sieciach badawczych oraz kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych. Niestety w tych obszarach dr Maria Szymańska nie ma, jak wskazałam powyżej, potrzebnego doświadczenia. Jest ono ważne z punktu widzenia ról, jakie pełni samodzielny pracownik nauki.

Wniosek

Cykl publikacji „Formacja nauczycieli. Perspektywa kreatywno-transformacyjna” to oryginalne i twórcze osiągnięcie naukowe, wnoszące istotny wkład w rozwój pedagogiki. Biorąc pod uwagę całokształt dorobku naukowego dr Marii Szymańskiej, a także Jej osiągnięcia dydaktyczne i organizacyjne, rozpatrywane w kontekście kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego (Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r.), uważam, że spełnia Ona wymagania zawarte w Ustawie z dnia 14 marca (z późniejszymi zmianami) o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2003 nr 65 poz. 595), a także w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz.U. 2018 poz. 1668).

Wnoszę o nadanie dr Marii Szymańskiej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

Joanna Modelinska-Michalek